

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДИСКУРС В КОНТЕКСТІ ДУХОВНОГО МИСТЕЦТВА

Осадця Ольга Павлівна
(м. Львів, Україна)

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-4.00>

УДК 78 (092)

Духовна творчість композиторів ранньої "перемиської школи" М. Вербицького та І. Лаврівського: огляд джерел

Актуальність даної теми полягає у необхідності нових розвідок, присвячених діяльності священників-композиторів, котрі своєю творчою діяльністю збудували міцний ґрунт для подальшого розвитку української музичної культури. Однак, проблема дослідження духовно-хорової творчості композиторів-священників "перемиської школи" полягає у тому, що багато їх творів з певних історичних причин залишилися втраченими, а ті прижиттєві видання та рукописи, що вціліли, зберігаються в архівах та приватних колекціях не лише України, а й світу, відтак залишаються малодоступними й невідомими. Відтак, недостатнє знання комплексу джерел спричинює чимало помилок, неправильне висвітлення окремих проблем та цілих періодів історичного процесу, збіднюючи вивчення музичної культури українського народу. Тому першочерговим завданням є виявлення та уточнення обсягу збереженої на сьогодні спадщини композиторів в жанрі хорової духовної музики, шляхів їхнього походження для введення нових даних до наукового обігу.

Жанр духовної хорової музики є провідним в творчості М. Вербицького та І. Лаврівського, однак творча спадщина досі повністю не встановлена. Ряд творів на підставі посередніх доказів приписується композиторам, інші ж, що збереглися в пізніших копіях – ставлять під сумнів автентичність і точність поданого тексту, ще про деякі збереглися спогади лише в тогочасній пресі чи в мемуарах сучасників.

Відомо, що низка рукописних творів М. Вербицького та І. Лаврівського зберігається у бібліотеці Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, ЛННБ України ім. В. Стефаника, Центральному державному історичному архіві України у м. Львові. Для пошуку джерельних даних служать також прижиттєві й сучасні документальні публікації, музикознавча література. Незважаючи на те, що спроби укладання нотобібліографічних списків творів цих композиторів робили В. Матюк [1], Ст. Людкевич [9], Б. Кудрик [6],

З. Лисько [7]; пізніше – У. Петрусь [5], О. Письменна [10], Н. Косаняк [5], вони вимагають доповнень через появу нових відкриттів й поправок.

Хорові духовні композиції М. Вербицького, серед яких переважають літургійні пісні, композитор писав протягом усього творчого життя. Однак значна їх частина так і залишилась неопублікованою, а отже, невідомою. Як відзначає Зиновій Лисько: "Взагалі церковні твори Вербицького переходили і тепер ще переходять жалюгідний шлях; їх часто по наших церквах переробляють з мішаного хору на чоловічий або навпаки, транспонують до інших тонацій і в різних напрямках "виправляють". Друком появилось з них дуже мало, а при переписуванні вкрадаються щоразу нові помилки, так що тепер у багатьох випадках, коли не зберігся автограф, неможливо відтворити первотвору" [7, с. 87]. На публікації й дослідженні духовної музики Вербицького негативно позначилася також атеїстична спрямованість радянської ідеології. Після того, як його "Літургія" була видана склографічним способом у 1936 році в редакції О. Кузьменко [3], тривалий час духовні твори Вербицького не видавались. Лише у 2001 р. з'явилась вже згадана публікація двох літургійних хорів "Отче наш", які відносяться до раннього періоду творчості композитора [2].

У переліку збережених списків літургійної спадщини Вербицького – відомі твори: "Ангел вопіяше", "Отче наш" соль мінор, "Єдин Свят – Хваліте", "Господи помилуй", "Святий Боже", "Тебе поєм", "Свят", "Величай душе моя", "Вічная пам'ять", "Достойно", "Вірую".

Списки трьох чотириголосих піснеспівів: "Кончиться день", тропаря Страсної П'ятниці "Благообразный Іосиф", колядки "Не плач, Рахиле" хоча є авторизовані, в жодній бібліографії не значаться, й, на нашу думку, приписуються Вербицькому.

До тексту молитви "Отче наш" о. Михайло Вербицький у своїй літургійній творчості звертався двічі – у творах ля мінор і соль мінор. У збережених рукописах – два списки¹⁵ хору соль мінор (тобто дві рукописні копії одного твору). Перший датований квітнем 1867 року й писаний невстановленою особою. Проведений нами порівняльний аналіз нотного тексту цього списку з відомим авторським не виявив різночитань, попри це у новому списку вперше появляються вказівки щодо характеру виконання твору (вказано темп *Allegretto*), а також на виконання окремих частин *solo*. Ймовірно, вони належали автору і є документальним свідченням тогочасної манери виконавської інтерпретації. Другий список – варіант авторського з різночитанням у нотному тексті – зроблено у 1892 р. о. Драганом.

¹⁵ Список – синонім до слова рукописна копія.

Складність становить текстологічний аналіз авторизованих списків для підтвердження автографів о. Михайла Вербицького. Часова атрибуція списків знаходиться в межах 1867-1950 рр. Особисті підписи й штампи на сторінках списків стають джерелом інформації для дослідження сфери поширення й побутування музики Вербицького. Списки (чистовики, чернетки, ескізи, варіанти, редакції) належали різним особам (Роман Гузар, Николай Хомишин, Григорій Кузневич, Теофіл Кобринський, Віктор Матюк, Філарет Колесса, Наталь Вахнянин, Ярослав Вербицький, Галя Левицька, Ярослав Ярославенко) й інституціям (Хор Сокола, Товариство Руських Ремісників у Львові "Зоря", Общество русская основа в Вене, Бібліотека Руского Народного Дома во Львові, Бібліотека Інституту Церковної Музики у Львові, Ректорат гр.-кат. Генер. Семінарії Духовної у Львові, Бібліотека Гр.-кат. Богословської Академії у Львові).

Особливе зацікавлення викликають прижиттєві списки церковних літургійних творів Вербицького, датовані 1867-1868 рр. Вони вміщені у збірнику найчастіше виконуваних хорових духовних творів різних авторів, в числі яких М. Рудковський, Д. Бортнянський, В. Серсавій та ін. Списки походять від різних осіб, більшість яких не вдалось ідентифікувати. Проте, декілька списків належить Теофілу Кобринському, на той час двадцятилітньому студенту Львівської духовної семінарії. Кобринському належать списки духовних творів "Святий Боже" A-dur, "Христос воскрес", "Тебе поєм". Ми не знайшли підтвердження фактів особистого знайомства Т. Кобринського з М. Вербицьким, ймовірність якого є велика. На нашу думку, підтвердженням цього припущення є приналежність ряду авторських і неавторських списків творів Вербицького дружині Кобринського – Наталії, що засвідчують штампи на сторінках.

о. І. Лаврівський – молодший сучасник М. Вербицького, який своєю творчістю сприяв становленню самобутнього українського музичного мистецтва. На сьогодні кількісний обсяг духовних хороспівів І. Лаврівського за різними джерелами становить двадцять дев'ять творів (рукописи і друки). У фондах ЛННБ ім. В. Стефаника виявлено 18 творів І. Лаврівського в жанрі духовної хорової музики у вигляді 32 рукописних списків і трьох нотодруків. Серед них низка неавторизованих списків ставить під сумнів авторство І. Лаврівського, автентичність і точність поданого тексту ("Христос родився", "Хваліте Господа з небес" F dur, "Услиши, Господи, глас мой", "Святий Боже", "Радуйтеся, праведні", "Нас ради розп'ятого", "Іскупил ни еси", "В пам'ять вічну") і потребує окремого дослідження.

Внаслідок проведеної атрибуції автографів І. Лаврівського (на основі порівняння почерків творів) ідентифіковано три автографи, які попередньо

зберігалися в особистій бібліотеці П. Бажанського, пізніше – в бібліотеці "Народного Дому" у Львові ("Вічная пам'ять", "Многая літа" і "Христос воскрес"). За встановленням походження рукописів творів (за даними Б. Кудрика, З. Лиська, інскриптами, штампами, записами в інвентарних книгах) виявлено їхнє попереднє зберігання в інституційних і приватних книгозбірнях. Водночас окремі примірники переходили до різних власників. Зокрема, рукописи творів І. Лаврівського зберігалися в особових колекціях В. Матюка (як родинна колекція пізніше передана до архіву Музичного товариства імені Лисенка у Львові), П. Бажанського (пізніше передано бібліотеці "Народного Дому" у Львові), Галі Левицької, Н. Нижанківського, Б. Кудрика, С. Людкевича (окремі пізніше передано бібліотеці Інституту церковної музики у Львові), о. Й. Мартинківа, М. Менцинського (пізніше передано бібліотеці Наукового товариства імені Шевченка у Львові). Перелік інституційних книгозбірень доповнюють Бібліотеки Хору Товариства "Зоря", Галицького музичного товариства, хору монастиря св. Онуфрія ЧСВВ у Львові. Серед переписувачів, які примножили списки творів І. Лаврівського: В. Матюк, П. Бажанський, С. Людкевич, Ф. Колесса, Т. Кобринський, М. Менцинський, П. Филипів; низку творів переписали невстановлені особи. Хронологічна атрибуція (зафіксована на аркушах творів) перебуває в межах 1867-1938 років.

Особливе зацікавлення становлять прижиттєві списки творів І. Лаврівського, датовані 1867-1868, 1871-1872 роками. Перша дата – 1867 р. (час від'їзду композитора до Холму) вказана у збірнику без загальної назви, до якого серед інших найчастіше виконуваних хорових духовних творів різних авторів (в тому числі М. Рудковського, Д. Бортнянського, В. Серсавія), увійшли три твори І. Лаврівського: "Нас ради розп'ятого" C dur, "Услиши, Господи, глас мой" і "Явися благодать Божія". Ймовірно їхнім переписувачем був Т. Кобринський. Остання дата – 1938 р. – вказана на виданні твору "Услиши Господи", яке здійснило підручне видавництво хорового товариства "Бандурист" у Львові. У цих часових межах фіксовано 1868, 1871-1872, 1904, 1908-1911 роки.

Підсумовуючи, відзначимо, що подальші дослідження передбачають системне поетапне виявлення матеріалів з розширенням географії пошуків та їхнього опрацювання, укладання довідників з поглибленим рівнем дослідження документів з врахуванням сучасних вимог наукової нотобібліографії.

Література:

1. В.М. [Матюк Віктор]. Иван Лавровскій. *Иллюстрированный календарь товариства "Просвѣта" на рѣкъ звычайный 1889*. У Львовѣ : Коштомъ и заходомъ товариства "Просвѣта", 1888. С. 82-86.

2. Вербицький М. Отче наш / Михайло Вербицький, Інститут Літургійних Наук, авт. передм. і ред. Олесандр Зелінський; підгот. до друку Богдан Борисенко, відп. за випуск Юрій Ясіновський. Львів: Львівська Богословська Академія, 2001. 11 с. (Пам'ятки церковної музики, вип. 1).
3. Вербицький М. о. *Служба Божя на мішаний хор.*: партит. Львів: Підручна бібліотека муз. драм. секції т-ва чит. Укр. Студ. Богослов. ім. М. Шашкевича, 1936. 31 с.
4. Загайкевич М. П. *Михайло Вербицький: сторінки життя і творчості* / ред. Ю. Ясіновський ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : Місіонер 1998. 145 с. : іл., ноти, [1] л. портр. (Історія української музики; вип. 4: Дослідження). Уляна Петрусь. Матеріали до нотографії М. Вербицького. С. 110-139.
5. Косаняк Н. Невідомі рукописи музичних творів Михайла Вербицького (із фондів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2013. № 5. С. 527-539. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs_2013_5_32
6. Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики Львів : накладом греко-катол. Богословської академії, 1937. 139 с. (Праці Греко-Католицької Богословської Академії у Львові. Т. 19).
7. Лисько З. *Піонери музичного мистецтва в Галичині* / опрацюв. рукопису, упоряд., вступна ст. В. Сивохіна. Львів: Вид-во М. П. Коць, 1994. 144 с.
8. Лисько З. Іван Лаврівський. *Українська музика*. 1938. Рік II. Ч. 1 (11). С. 6-9; Ч. 3 (13). С. 37-42; Ч. 4 (14). С. 64-66; Ч. 5 (15). С. 77-79; Ч. 6 (16). С. 97-100; Ч. 7/8 (17/18). С. 117-119.
9. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. Т. 1 / С. Людкевич, упоряд., ред., перекл., вст. ст. і прим. З. Штундер ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : Вид-во М. Коць, 1999. 495 с. : ноти, [9] л. іл. (Історія української музики. Вип. 5).
10. Рукописи та першодруки музичних творів Михайла Вербицького : (із фондів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України) : нотографічний покажчик / [укл. і автор передмови О.Б. Письменна] ; Національна академія наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Львів: [Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України], 2004. 104 с., [1] арк. портр. : ноти.